

Araştırma Makalesi/Research Article**Finansal Yeniliklerin Gelişimi ve Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri**Filiz YETİZ¹
Ayşe ERGİN ÜNAL²

Öz: 1980’li yılların başlarında finansal sektör içinde ve özellikle bankacılık sektöründe modernizasyon ve yeniden yapılandırma süreci başlamıştır. Bu değişim süreci içerisinde hızlı gelişen teknolojik gelişmeler, bankacılık sektörü ile birlikte finansal piyasalarda yaşanan küreselleşmeler, finans kurumları arasında artan rekabet, ödeme sistemlerindeki yenilikleri, yeni finansal hizmetleri, araçları ve aracıları ortaya çıkarmıştır. Finansal piyasalar açısından önemli olan bu gelişmeler finansal yeniliklerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu bağlamda finansal yenilik kavramı en basit anlamıyla yeni finansal kurumlar, piyasalar, teknolojik gelişmeler sonucunda ortaya çıkan çeşitli finansal araçlar ve hizmetler olarak tanımlanabilir. Finansal yenilikler sayesinde bankacılık sektöründe hızla artan otomatik para çekme makinaları (ATM’ler), Elektronik fon transferi (EFT) gibi araçlar veya sistemler, swap işlemleri, repo işlemleri, vadeli döviz işlemleri, yeni yatırım araçları, bankamatik kartları, kredi kartları, uzmanlık alanlarına göre oluşturulmuş kredi çeşitleri gibi finansal ve teknik yenilikler daha geniş müşteri kitlesine ulaşılmaya, işlem maliyetlerinin azaltılmasına, finans kesiminde bilgiye daha kolay ulaşılarak verimliliğin artırılmasına katkı sağlayabilir. Bu çalışmada, finansal yenilikler incelenmiş ve bu yeniliklerin istatistik verilerine yer verilmiştir. Bu kapsamda çalışmanın ilk bölümlerinde finansal yeniliğin tanımı, tarihsel gelişimi, finansal yenilik türleri ve nedenleri ile ilgili kavramlar ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde ise Türk bankacılık sisteminde yer alan finansal yeniliklere bağlı olarak gelişen ürün ve süreç yenilikleri genel olarak değerlendirilmiş ve son kısımda ise sonuç ve önerilere yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Finansal Yenilikler, Finansal Yapıdaki Değişim, Türk Bankacılık Sektörü

Jel Kodu: G20

Development Of Financial Innovations And The Effects Of Turkish Banking Sector

Abstract; Financial sector, especially the banking sector, underwent the process of modernization and restructuring in the early 1980s. This period of change brought about rapid technological developments, globalization in financial markets and banking sector, fierce competition between financial institutions, innovations in payment systems as well as novel financial services, instruments and intermediaries. And, these, in turn, triggered the emerging financial innovations in financial markets. In this context, the concept of financial innovation can be defined in the simplest terms as new financial institutions, markets, various financial instruments and services resulting from technological developments. Transaction costs were reduced, and a wider customer audience could be reached along with easier access to finance and increased productivity thanks to the financial and technical innovations such as automated teller machines (ATMs), electronic fund transfer (EFT), swap, transactions, repo transactions, forward transactions, new investment instruments, debit cards, credit cards, and credit types. In this study, financial innovations and the impacts of these innovations on the banking sector are examined. In the first part of the study, financial innovation is defined, and its historical development and types are explained, also the reasons behind them are examined in detail. In the following parts of the study, product and process innovations which are developed based on the financial innovations in the Turkish banking system are evaluated in general, and the final part includes the conclusions and recommendations.

Keywords: Financial Innovations, Change in Financial Structure, Turkish Banking Sector

Jel Code: G20

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Akdeniz Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Bankacılık ve Finans Bölümü, filiz.yetiz@akdeniz.edu.tr

² Dr. Öğr. Üyesi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Bankacılık ve Finans Bölümü, ayseergin@ohu.edu.tr

Atf Künyesi: Yetiz, F. ve Ergin Ünal, A. (2018). Finansal Yeniliklerin Gelişimi ve Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri, Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 20/4, 117-135.

Citation: Yetiz, F. ve Ergin Ünal, A. (2018). Finansal Yeniliklerin Gelişimi ve Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri, Journal of Kastamonu University Faculty of Economics and Administrative Sciences, 20/4, 117-135.

Extended Abstract**Introduction**

In the financial sector, especially in the banking sector, the modernization and restructuring process began in the early 1980s. The concept of financial innovation can be described as new financial institutions, various financial instruments, and services resulting from technological developments. In courtesy of financial innovations; financial and technical systems such as electronic funds transfer (EFT) in banking sector, automated teller machines (ATMs), swap transactions, forward transactions, repurchase transactions, credit cards, debit cards provide positive contributions to the field of finance by decreasing transaction costs.

The aim of the Study

The aim of financial innovations is to reduce transaction costs and to contribute to the development of financial markets by minimizing transaction risks. It is also to encourage the use of resources in order to increase economic growth by maintaining the effective use of scarce resources in the economy. In this context, the study aims to examine the financial innovations in the Turkish banking sector and the impacts of these innovations on the banking sector.

Methodology

Banks have started to develop new financial instruments by utilizing financial innovations in order to serve their customers in the best possible way due to the increasing competition in the sector. As a result of the technological development of the banks, information access costs have decreased, and many services have been facilitated by the use of computers. Thanks to the financial innovations, facilitated banking transactions and a significant portion of the banking activities have led to customer acquisition and marketing activities. In this study, financial innovations and their development process are examined while theoretical information and comparative tables indicating the development of financial innovations are included.

Conclusion and Suggestions

Banking transactions are facilitated by financial innovations. The Turkish banking sector, in which the variety of financial market products and instruments are increased, thus gained even more competitive and stronger structure in both national and international domains. As a result, creating product and service differentiation within the scope of financial innovations would increase customer satisfaction in the banking sector. Good relations with the existing customers would be improved to acquire regular customers. Also, profitability and efficiency in the banking sector would increase.

Finansal yenilikler, etkin ve verimli kullanılmayan finansal hizmetlerin yeni araçlarla, yeni ürünlerle daha etkin şekilde sunulmasını sağlamaktadır. Elektronik fon transferi sistemi (EFT), otomatik para çekme makinaları (ATM), kredi kartları, internet bankacılığı, swap, repo, opsiyon işlemleri bazı finansal yenilik örnekleridir. Finansal yeniliklerin amacı işlem maliyetini azaltmak, işlem riskini azaltarak finansal piyasaların gelişimine olumlu katkı sağlamaktır. Özellikle finansal kurumlarda müşterilere çok çeşitli ürün ve hizmet sunularak rekabeti canlı tutmaktır. Ayrıca ekonomideki kıt kaynakların etkin kullanımını sağlayarak kaynakların ekonomik büyümeyi artıracak şekilde kullanımını teşvik etmektir. Finansal piyasalarda teknolojik gelişmeye bağlı olarak ortaya çıkan finansal yeniliklerin önümüzdeki dönemlerde de hızlı bir şekilde ilerleyeceğini söyleyebiliriz. Fon arz edenler ile talep edenler arasındaki iletişimi sağlayan bankacılık sektörü de her dönem yeni ürün ve hizmetler sunarak bu değişime ayak uydurmaktadır. Bankalar sektördeki artan rekabet nedeniyle müşterilerine en iyi şekilde hizmet vermek için finansal yeniliklerden yararlanarak yeni finansal araçlar geliştirmeye başlamıştır. Bankaların geleneksel yapısı değişmiş teknolojik gelişme sonucunda bilgiye ulaşım maliyetleri azalmış ve sunulan birçok hizmet bilgisayar kullanımı sayesinde kolaylaşmıştır. Finansal yenilikler sonucunda kolaylaşan bankacılık işlemleri ile bankaların artık faaliyetlerinin önemli bir kısmını yeni müşteri kazanımını ve pazarlama faaliyetlerine ağırlık vermesine neden olmuştur. Bu gelişmeler finansal piyasalara canlılık kazandırarak piyasada verimliliğin ve etkinliğin artmasına olumlu katkılar sağlamıştır. Bu nedenlerden dolayı bu çalışmanın amacı, finansal yenilikleri incelemek ve bu yeniliklerin bankacılık sektörü üzerindeki etkileri hakkında bilgiler vermektir.

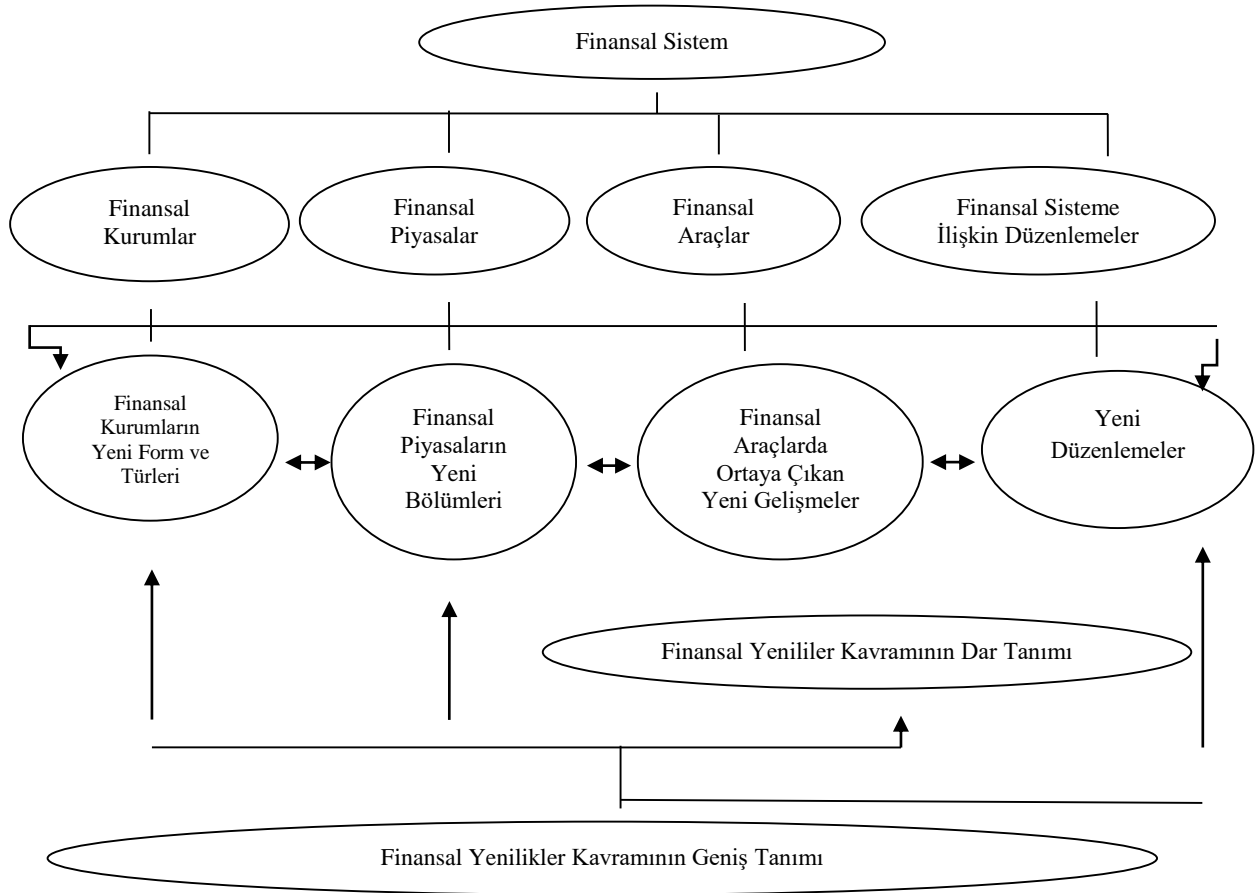
1. FİNANSAL YENİLİK KAVRAMI VE TARİHSEL GELİŞİMİ

Finansal yeniliklerin tarihsel gelişimi çok eski dönemlere dayanır. M.Ö. 300 yılında Mezopotamya şehir devletleri ileri tarihli mal ve servis teslimi vaadine dayalı araçlar geliştirmiştir. Gerçekleştirilen kredi işlemleri, ileri tarihli sözleşmeler bu süreçte ortaya çıkmıştır. Tarihte önemli bir diğer finansal yenilik ise, kağıt paranın 9.yy'da Çin'de kullanılmasıdır. Venedik'in altın çaığında bono piyasaları ile mevduat çekleri ortaya çıkmıştır. 17.yy gelindiğinde ise Hollanda finansal piyasalarında türev ve menkul kıymetleştirme gibi birçok finansal ürünün kullanıldığını görmek mümkündür. 20.yy finansal gelişmeler ve finansal yeniliklere tanıklık etmiştir. Yeni finansal yenilikler teknolojideki gelişmeler ve köklü yapısal değişikliklere paralel olarak 1970'lerden itibaren ortaya çıkmıştır (Cömert ve Epstein, 2013: 3).

Finansal yenilikler teknolojik alandaki gelişmelere bağlı olarak finansal sistemde değişime sebep olmaktadır. İletişim araçlarından telgrafın 1840 yılında icat edilmesiyle birlikte fon transferleri

ve bilgi akışı bu yolla ulusal ve uluslararası alanda sağlanmıştır. 1876 yılında telefon icat edilmiş ve ilerleyen yıllarda finansal sistemde hızla artan bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Finansal sistem içinde hem telefon ve telgraf zamanla aracı kurumlar tarafından bilgi akışını sağlamak amacıyla kullanılmıştır. Bu gelişmeleri 1913'te Federal Reserve Bank'ın elektronik fon transferi (EFT) sistemini uygulamaya koyması izlemiştir (Tufano, 2002: 2).

Finansal yenilik, finansal araçların yeterli olmaması, finansal sistemde piyasaların tam oluşmaması sonucunda ortaya çıkan yeni finansal ürün veya süreç olarak tanımlanabilir (Horne, 2002: 625).

Şekil 1. Finansal Yenilik Kavramının Dar ve Geniş Anlamalı Tanımı, **Kaynak:** Blach, 2011: 19.

Finansal yenilik, iktisat literatüründe etkin olmayan finansal aracılık ve piyasa yapısından kaynaklı olarak finansal hizmetlerin yeni araçlarla daha etkin şekilde sunulması için ortaya çıkan değişimler olarak tanımlanmaktadır. ATM (Otomatik para çekme makinaları), kişisel bilgisayarlarla finansal işlemler, EFT (elektronik fon transferi sistemi) repo, swap, futures, opsiyon işlemleri gibi işlemler finansal yenilik örnekleridir (TCMB:2015:11). Finansal yenilik kavramı geniş anlamda ve dar anlamda tanımlanabilir. Finans sektörünün rekabete bağlı olarak

değişim göstermesi ve hızlı büyümesi finansal yeniliklerin ortaya çıkmasını zorunlu hale getirmiştir. Şekil 1’de finansal yenilik kavramının dar ve geniş anlamli iki farklı tanımı yapılmıştır. Dar anlamli tanıma göre finansal yenilikler; finansal araçlarla ilgili gelişmeler örneğin, geleneksel araçların modifikasyonu, mevcut araçların yeni kullanım alanları şeklinde tanımlanır (Blach, 2011: 19).

Geniş anlamli tanıma göre finansal yenilik kavramı, finansal sistemi meydana getiren unsurlardan piyasalar, kurumlar, araçlar ve düzenlemelerde ortaya çıkan yeni gelişmelerdir (Balaylar ve Duygulu, 2016: 383).

2. FİNANSAL YENİLİK TÜRLERİ

Finansal yenilik türleri çeşitli şekillerde sınıflandırılmaktadır. Frame ve White (2009)’a göre, finansal yenilik türleri; ürün/hizmet, süreç ve organizasyonel yenilik türleri olmak üzere üç başlıkta incelenir.

2.1. Ürün ve Hizmet Bazında Finansal Yenilik:

Ürün bazlı finansal yenilikler, yaşam sigortaları, para piyasası yatırım hesapları, döviz swapları, faiz oranı ve hisse senedi endeksli futures piyasaları, vadeli işlem sözleşmeleri üzerine yapılan opsiyonlar, tahviller üzerine yapılan satım opsiyonlarıdır (Horne, 1985:625).

Hizmet yenilikleri ise, Frame ve White (2014)’a göre müşteri taleplerinde kolaylık ve rahatlık sağlayan ATM, internet bankacılığı, telefon bankacılığı gibi ödeme sistemleri olarak tanımlanabilir.

2.2. Süreç Bazında Finansal Yenilik

Süreç olarak ortaya çıkan yeniliklerin temelinde teknolojik gelişmeler vardır. Finansal işlemlerin yapılış sürecinde ortaya çıkan bu tür yenilikler verimliliği arttıran, piyasayı genişleten yeniliklerdir. EFT (Elektronik Fon Transferi) sistemleri, Kredi kartları, bilgisayarlarla yapılan fiyatlandırma, dağıtım gibi finansal işlemler finansal süreç bazında yenilikleri kapsar (Aldış, 2012:15).

2.3. Organizasyon Şekli Bazında Finansal Yenilik

Organizasyonel yenilik, yeni tip finansal araçların kurulması, yasal ve denetleyici alanlarda değişikliğe neden olan yenilikleri kapsar (Achieng, Karani ve Tabitha, 2015:386-387).Ayrıca herhangi bir finans sektörünün sunduğu hizmet veya geliştirilmiş ürünler organizasyon yeniliğine örnek verilebilir. Özellikle bankacılıkta sigortacılık ve bireysel emeklilik hizmetlerinin

sunulması ile daha geniş bir müşteri kitlesine ulaşılması organizasyonel yenilik türüdür (Öncü, 2012: 20).

3. FİNANSAL YENİLİKLERİN ORTAYA ÇIKIŞ NEDENLERİ VE FİNANSAL YENİLİKLERİN OLUMLU YÖNLERİ

Finansal yeniliğin neden olduğu incelendiğinde üç temel finansal yenilik türü olduğu görülmektedir; talep koşullarındaki değişikliklere yönelik tepkiler, arz koşullarındaki değişikliklere yönelik tepkiler ve düzenlemelerden kaçınılma (Miskin, 2007: 250).

Finansal yeniliklere neden olan faktörler, ekonomideki faiz oranları, enflasyon ve kambiyo kurlarındaki sürekli dalgalanmalardır. Söz konusu dalgalanmalar neticesinde ortaya çıkan risk, kredi veren finans kurumları ve yatırımcıların kararlarını büyük ölçüde etkilemektedir. Enflasyon oranındaki düzensiz artışlar, faiz ve kur oranlarındaki sürekli değişimler nedeniyle finansal kurumların bilançolarındaki hem aktif hem de pasiflerini vade yapılarına uygun hale getirmek zorunda kalmışlardır. Bu bağlamda mevcut finansal kurumlar riski azaltmak için yeni teknikler geliştirmişlerdir (Horne, 1985: 621-624).

Finansal piyasalardaki işlem maliyetleri de finansal yeniliğin nedenlerini açıklamaktadır (McConnell ve Schwartz, 1992). Ekonomik büyüme finansal araçları finansal yenilikleri uygulamaya koyma konusunda olumlu yönde etkilemektedir (Kaplan, 1999: 10).

Finansal yeniliklere neden olan en önemli faktörlerden bir diğeri ise bilgi işlem ve iletişim alanındaki teknolojik gelişmelerdir (Uzun vd, 2003: 63). Ayrıca vergilerde finansal yenilikleri etkileyebilir. Bu sebeple vergi yükümlülüğünü azaltmak için bazı gelir akımlarının yeniden adlandırılması finansal yeniliklere öncülük edebilmektedir (Frame ve White, 2014:6).

Gökmen (2010)'e göre, finansal yeniliklerin olumlu yönleri kısaca aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

- ❖ Ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkiler.
- ❖ Maliyetleri azaltır.
- ❖ İşletmelerin ve bireylerin yatırım kararlarını, tüketim kararlarını zamana yayarak bu kararları daha verimli almalarına olanak sağlar.
- ❖ Tüketicilere mevcut risklerini yönetebilecekleri yeni fırsatlar sunar.
- ❖ Müşterilere daha çok ve daha çeşitli ürün ve hizmet sunma olanağını sağlar.
- ❖ Rekabeti canlı tutar.

- ❖ Uluslararası finans piyasalarının entegrasyonunu artırır.
- ❖ Yeni ve daha düşük fiyattan finansman olanakları sağlayarak işletmelerin fon bulmalarına katkı sağlar.
- ❖ Ekonomik dengeyi sağlayarak makroekonomik dalgalanmaların azalmasına yardımcı olur.

4. FİNANSAL YENİLİKLER VE TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ

“Yeni” kavramı ilk demek, gelişmiş ve yepyeni anlamına gelmektedir. “Yenilik” kavramı ise yeni bir düşünceyi pazarlanabilir ürün halinde sunmaktır. Yenilik geliştirilmiş yeni bir üretim sistemi ve yeni hizmetler yaratır. Gelişen teknolojiyle birlikte küresel düzeyde bir yenilik patlaması yaşanmaktadır. Dünyanın her yerinde şirketler, finansal kurumlar, her dönem yeni ürün ve hizmetler ortaya çıkarmaktadırlar (Ulusoy, 2013).

Bankalar ekonomide finansal aracılık fonksiyonu aracılığıyla fon fazlasını fon açığı olan verimli alanlara yönlendirerek kaynakların etkin bir şekilde kullanımı sağlamaktadırlar. Bankacılık sektörü Türkiye’de finansal piyasalar içinde fon akışını gerçekleştiren rekabetçi sektörlerin başında gelmektedir. Küreselleşmeyle birlikte dünya genelinde artan finansal rekabet, tüketici ihtiyaçlarındaki hızlı değişim bankaları finansal yenilikleri izleme, yenilikleri oluşturma ve yenilikleri ilk piyasaya süren kurumlar olmaya zorlamaktadır. Bu nedenle değişen ekonomik koşullara uymak için bankalar sundukları hizmetlerde yenilik ve çeşitliliğe gitmektedir.

Finansal yenilikler, Türk bankacılık sisteminde de etkili olmuştur. 1960 ve 1979’lu yıllarda ortaya çıkan finansal yeniliklerin ve bunların sebepleri kısaca özetlenecek şekilde aşağıdaki tabloda verilmiştir. 1960 ve 1979’ lu yıllarda ortaya çıkan finansal yeniliklerin ortaya çıkış sebeplerinin finans sektöründeki riski azaltmak amaçlı olduğu söylenebilir.

Tablo 1: Finansal Yenilikler ve Ortaya Çıkma Sebeplerinin İncelenmesi

Finansal Araçlar	Ortaya Çıkma Nedenleri
Banka Leasingleri ve Bankalarca El Konulan şirketler, Uluslararası Banka Faaliyetleri	1960'lı yıllarda leasing olarak başlamış ve 1970'li yıllarda ise daha popüler olmuştur. Uluslararası işletmelerin yabancı bankalarla daha verimli çalışabilmesi için yerli bankalara yetki verilmesi
Hazine Teminatları ve Acentaları-Değişken Oranlı Tasarruf Bonoları	Eski bonoların, yatırımcılara cazip hale getirilmesi ve kullanmalarını sağlamak için yüksek ve dalgalı faiz oranlı hale getirilmesi.
Tüketici Kredileri ve İpotekler- Değişken Oranlı Müşteri Taksit Borçlanmaları ve İpotekler	1970'li yıllarda borçluları dalgalı faiz oranlarından korumak için kullanılmaya başlanan bir hizmettir.
Tüketici Varlıkları- Çift Yönlü Para Piyasası Fonlar	1974'li yıllarda para piyasasındaki oranların artmasına nedeniyle ortaya çıkmıştır.
6 Aylık Para piyasası Sertifikaları	1978'li yıllarda para piyasasındaki yüksek oranlar nedeniyle ortaya çıkmıştır.
Küçük Tasarrufçu Sertifikaları	1979'lu yıllarda para piyasasındaki yüksek oranlar nedeniyle ortaya çıkmıştır.
Şirket Bonoları-ECU ve SDR Bonoları	Döviz kurları ve faiz oranlarındaki dalgalanmalar nedeniyle oluşturulmuştur.

Kaynak: Kutukız, 2003:3.

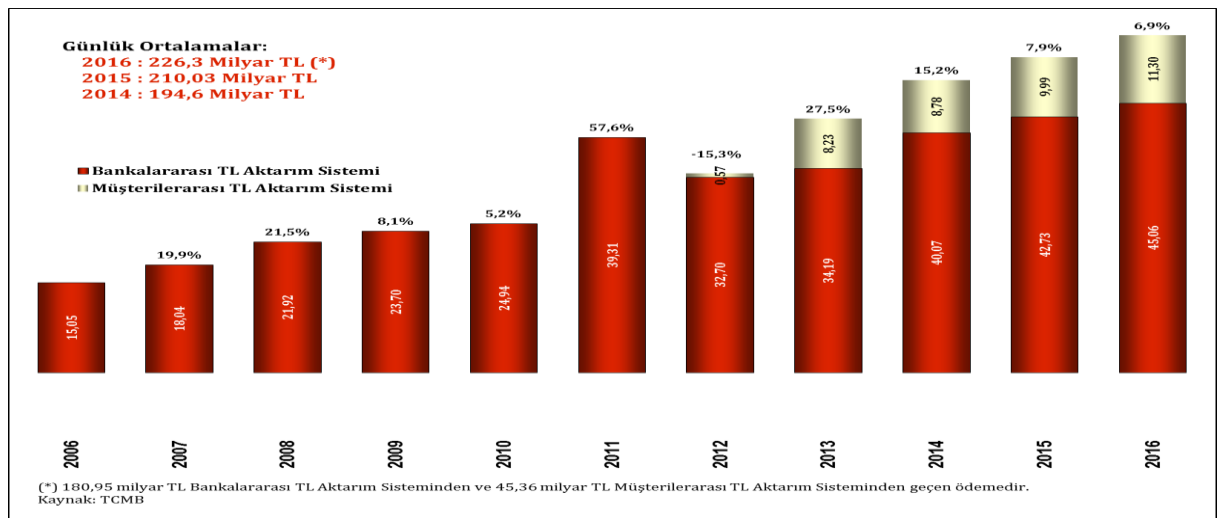
1980'li yıllar ekonomi alanında çok büyük bir değişim sürecidir. Ekonomik yapı serbest piyasa şartlarını uygulama alanı bulduğu bir yapıya dönüşmüştür. Böylece finansal piyasalarda köklü değişimler meydana gelmiştir. Türkiye'de faaliyet gösteren bankaların faaliyetlerinin uluslararası standartlara uyumlu hale getirilmesi, bankaların denetlenmesi ve bankaların yeniden yapılandırılması amacıyla ayrı bir kurum olarak "Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun (BDDK) kurulmasına karar verilmiştir. 2001 yılında yaşanan finansal krizler sonucunda bankacılık sektörünün yeniden gözden geçirilmesi, sektörün krizlere karşı

dayanıklılığı artırılmış ve gelişimi hızlandırılmıştır. Bu gelişmeler neticesinde finansal piyasalarda artan işlem hacmi ve çeşitlilik sonucunda bankalar teknolojilerini yenilemiştir, sunulan hizmetlerin kullanım alanları ve hızı artırılmıştır (TCMB, 2014:1).

1986 yılında “İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB)”, faaliyete geçmiştir. 1987 yılında Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) açık piyasa işlemlerini bankalararası para piyasası işlemlerini de kapsayacak şekilde kullanılmaya başlanmıştır. 1989 yılında sermaye hareketleri üzerindeki kısıtlamalara son verilmiştir. 1991 yılında “İMKB Tahvil ve Bono Piyasası Kesin Alım Satım Pazarı” faaliyetlerine başlamıştır. 1994 yılında teknolojik gelişmeye bağlı olarak hisse senetleri elektronik ortamda alınıp satılmaya başlamıştır. Vadeli İşlemler ve Opsiyon Borsası A.Ş. (VOB), 2005 yılında resmi olarak açılmıştır.

Teknolojideki gelişmelere bağlı olarak ödeme sistemlerinin de önemini artmıştır. 1989 yılında bankacılıkta faaliyete geçen SWIFT sistemi aracılığıyla bankalararası döviz transferleri hem daha güvenli hem de daha hızlı yapılmıştır. 1992 yılında Elektronik Fon Transfer (EFT) sistemi kurulmuştur. EFT sistemi, Türk lirası ile yapılan ödeme işlemlerinin elektronik olarak gerçek zamanlı brüt mutabakatını gerçekleştiren bir sistemdir (Aldış, 2012: 67-68).

Şekil 2’de 2006 yılından bu yana EFT Sistemi ile gerçekleşen toplam ödeme tutarları yer almaktadır. Gerçekleştirilen EFT işlemleri yıllar itibariyle incelendiğinde 2006’da 15 trilyon TL iken; 2016 yılı sonunda 56 trilyon TL değerine ulaşmıştır (TCMB, 2016). EFT işlemlerinin yıllar itibariyle artış gösterdiği görülmektedir. EFT işlemleri ile müşteriler bankaların sundukları hizmetler ile kredi, kredi kartı borçları, doğalgaz, su, elektrik, telefon gibi faturalarını, taksit ödemelerini kolayca gerçekleştirebilmektedirler.

Şekil 2. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Ödeme Sistemlerinden Geçen Toplam Ödeme Tutarı (Trilyon TL) **Kaynak:** TCMB, 2016.

Türkiye’de en çok benimsenen finansal yeniliklerden bir diğeri de kartlı ödeme sistemleridir. Kartlı ödeme sistemlerinden kredi kartları finansal yenilik kapsamında taksit, puan uygulamaları ile kullanıcılara daha cazip hale gelmiştir. Kredi kartları, birçok alanda nakit ödemelerin yerine geçmiştir. Kayıt dışı ekonominin önlenmesi anlamında büyük katkı sağlamaktadır.

Ülkemizde 2016 yılı itibariyle 58,8 milyon adet kredi kartı bulunmaktadır. Banka kartları ülkemizde, para çekme ve Satış Noktası Terminalleri (POS) aracılığıyla mal ve hizmet alımı işlemleri için kullanılmaktadır. 2016 yılında banka kartı adedi %4 oranında büyüyerek 117 milyona ulaşmıştır. Ülkemizde 2016 yılı itibariyle 1,75 milyon adet POS cihazı, Otomatik Vezne Makineleri (ATM)’nin toplam sayısı ise 48 binin üzerindedir (BKM, 2016: 41-43).

Tablo 2: POS, ATM Kartı ve Banka Kartı Sayısı (2012-, Kredi 2016).

Yıllar	POS Sayısı	ATM Sayısı	Kredi Kartı Sayısı	Banka Kartı Sayısı
2012	2.134.444	36.334	54.342.148	91.263.042
2013	2.293.695	42.011	56.835.221	100.164.954
2014	2.191.382	45.576	57.005.902	105.513.424
2015	2.158.328	48.277	58.215.318	112.383.854
2016	1.746.220	48.421	58.795.476	117.011.685

Kaynak: BKM (Bankalararası Kart Merkezi), 2017.

Tablo 2’deki Bankalararası Kart Merkezi verileri ile Türk finans sistemindeki satış noktası terminali (POS), otomatik vezne makineleri (ATM) , kredi kartlarının yıllar itibariyle değişimi gözlenmektedir. Dolayısıyla POS, ATM ve Kredi kartlarının yıllar itibariyle artışı görülmektedir. Kredi kartı kullanımının yaygınlaşması ve kullanımının artırılması için de kredi kartları kullanıcılarına esnek taksit fırsatları, ödemesiz dönem ve artı puan kazanma fırsatları sunulmaktadır. Teknolojik gelişmeler ışığında, bankaların kredi kartlarının online ortamda kullanımına olanak sağlayan sanal kredi kartları ve sanal POS’ da alışveriş ve ödemelerin daha hızlı yapılmasına olanak sağlamaktadır.

Tablo 3: İnternet Bankacılığı-Finansal İşlemler (2017).

İşlem Adı	Ocak-Mart 2017		Nisan-Haziran 2017	
	İşlem Adedi (Milyon)	İşlem Hacmi (Milyar TL)	İşlem Adedi (Milyon)	İşlem Hacmi (Milyar TL)
Para Transferi	68	738	69	785
Ödemeler	43	42	38	46
Yatırım İşlemleri	12	222	11	213
Kredi Kartı İşlemleri	15	17	11	19
Diğer Finansal İşlemleri	3	49	3	56
Toplam	140	1.069	132	1.119

Kaynak: TBB (Türkiye Bankalar Birliği),Dijital, İnternet ve Mobil Bankacılık İstatistikleri – 2017

Türkiye’de faaliyet gösteren bankalar her dönemde yeni ürünleri müşteri taleplerine en uygun ve en hızlı bir şekilde cevap vermek adına tüketicilerin hizmetine sunmaktadır. Teknolojinin gelişmesine bağlı olarak özellikle iletişim teknolojindeki gelişmelerin bankacılık sektörünü etkilediği söylenebilir. Müşterilere daha hızlı ve kolay hizmet verebilmek için internet ve mobil bankacılığı kullanımında bir artış olduğu gözlemlenmektedir.

İlerleyen teknoloji sayesinde artık banka şubelerine gitmeden bankacılık işlemleri kolaylıkla gerçekleştirilebilmektedir. Banka şubelerine gidilmeden gerçekleştirilecek işlemleri aşağıdaki örneklerle özetleyebiliriz (Arıkan, 2015:40).

- ❖ İnternet Bankacılığı,
- ❖ Telefon Bankacılığı,
- ❖ Mail-Order Sistemi - Otomatik Ödeme Makinaları (ATM) Bankacılığı,
- ❖ Satış ve Hizmet Noktası (POS) Bankacılığı
- ❖ Mobil (Cep telefonu ile internet bağlantılı) Bankacılık,
- ❖ Televizyon Bankacılığı,
- ❖ Görüntülü Ödeme Makinaları (VTM) Bankacılığı,

Tablo 3'teki veriler incelendiğinde, internet bankacılığı aracılığı ile gerçekleştirilen finansal işlemlerin toplam miktarı 132 milyon, tutarı ise 1.119 milyar TL'dir. Döviz transferi, Havale ve EFT işlemlerini içeren para transferleri işlemlerine bakıldığında, 69 milyon işlem adedi ve 785 milyar TL'lik hacim ile finansal işlemler arasında en yüksek paya sahip olduğu görülmektedir (TBB, 2017: 2-3).

Tablo 4: Mobil Bankacılık İşlemleri (2017).

Müşteri Sayısı Toplam (Bin Kişi)	Ocak-Mart 2017	Nisan-Haziran 2017
Aktif (A) (Son 3 ayda 1 kez login olmuş)	22.419	24.386
Kayıtlı (B) (En az 1 kez login olmuş)	34.644	37.342
Kayıtlı(C) (Son 1 yılda en az 1 kez login olmuş)	27.350	30.417
Aktif (A)/ Kayıtlı (B) müşteri oranı (%)	65	65

Kaynak: TBB (Türkiye Bankalar Birliği), Dijital, İnternet ve Mobil Bankacılık İstatistikleri – 2017

Mobil bankacılık işlemleri verileri incelendiğinde, mobil bankacılık işlemleri için sisteme kayıtlı olan ve en az bir kez giriş işlemi yapmış müşteri sayısı 2017 Haziran ayında 37 milyon 342 bin kişidir. Bu müşterilerden 24 milyon 386 bin kişinin (%65'i) Nisan-Haziran 2017 döneminde en az bir kez sisteme giriş işlemi yaptığı ve bunlardan son 1 yıl içinde en az bir kez giriş işlemi yapmış mobil bankacılık müşteri adedinin ise 30 milyon 417 bin kişi olduğu görülmektedir (TBB, 2017: 4).

Bankacılık sektöründe son zamanlarda dikkati çeken yenilikler arasında yenilenen mevduat ürünleri gelmektedir. Bankalar aracılığı ile sadece hesap açma ve kapatma gibi işlemleri şubeden yapılabilirken, günümüzde hesapla ilgili tüm işlemler direkt bankacılık kanalları ile internet ve mobil bankacılık üzerinden yapılabilir (http://www.turkishtimedergi.com/finans/iste-finansta-yilin-inovasyonlari/ erişim tarihi: 08.08.2018).

Teknolojik gelişmeler sonucunda zamanla bankalara duyulan ihtiyaç azalmakta, müşteriler bankalara gitmeden elektronik fon transferi, havale, kredi işlemleri, mevduat açma, döviz işlemleri gibi birçok bankacılık hizmetini mobil bankacılık aracılığı ile tek işlemle yapabilmektedir. Bu durum ilerleyen zamanlarda bankacılık sektöründeki istihdam ile birlikte banka şubelerinin azalacağı tartışmasını gündeme getirmektedir.

Bankacılıkta dış zeka uygulaması diyebileceğimiz bir uygulama sistemine yavaş yavaş geçiş sağlanmakta ve özellikle Garanti Bankası'nda kullanılan akıllı telefonlarda kullanılacak bir uygulama geliştirilmiştir. Uygulama sayesinde banka müşterileri ile sürekli iletişim kurmakta, finans piyasalarındaki günlük ya da uzun vadeli tüm finansal aktivitelerin yönetimini destekleyen yeni bir hizmet sunmaktadır.(http://www.turkishtimedergi.com/finans/iste-finansta-yilin-inovasyonlari/erişim_tarihi:08.08.2018)

Finansal yeniliklerin sonucunda ortaya çıkan diğer bir finans aracı da elektronik paradır. Paranın dijital sunumu ya da nakidin dijital olarak kullanılması olarak ifade edilen elektronik para önemli bir finansal yenilik aracıdır.

Paranın dijital sunumu olarak ifade edebileceğimiz elektronik para kullanımının yaygınlaşması, paranın dolanım hızını arttırırken nakit para talebini azaltmakta ve bu durum para çarpanları aracılığıyla para arzının artmasına sebep olmaktadır. Para arzının artışı ile Merkez Bankalarının para arzı kontrolünü güçleştirmektedir (Takan, 2002:380-383).

Türk bankacılık sektöründe yer alan üç banka türü; mevduat bankaları, kalkınma ve yatırım bankaları ile faizsiz bankalar olarak bilinen katılım bankalarıdır. Finansal yeniliklerin bir gelişimi olarak Türk bankacılık sektörüne yirmi beş yıl önce giren katılım bankacılığı, tasarruflarını ve finansman ihtiyaçlarını faizsiz esasa göre değerlendirmek isteyen tasarruf sahipleri ile girişimcilere hizmet veren bir bankacılık sektörü olarak ortaya çıkmıştır (Yabanlı:2009;3-18).

Bankacılık sektöründe gerçekleştirilen finansal yenilik alanları şu şekilde özetleyebiliriz (Çoktekin:2017;20).

- ❖ Müşteri çeşitliliği oluşturmak,
- ❖ Geniş coğrafi dağılım ve farklı kanallarla hizmet sunmak,
- ❖ Başka sektörlerde başarılı olmuş uygulamaları kendi bünyesine adapte etme potansiyeli
- ❖ Farklı coğrafi alanlara çok sayıda ve çeşitli ürün ve hizmetler sunmak,
- ❖ Çalışanların profilini çeşitlendirme

Türk bankacılık sektöründe sadece ürün çeşitliliği değil aynı zamanda hizmetlerin sunulmasında da finansal yenilikler ortaya çıkmıştır. Bankaların müşteri kredi taleplerini değerlendirme sürecindeki finansal yeniliklerle müşterilere sunulan hizmetler düşük maliyetle ve verimli bir şekilde gerçekleştirilmektedir. Örneğin; Kurumsal, ticari, girişimci ve bireysel segmentteki müşterilerin kredi talepleri ve kredi değerlendirme süreçleride bilgi, iletişim teknolojinin gelişmesiyle birlikte daha hızlı bir şekilde ve daha kısa sürede sonuçlanmaktadır. Eskiden kredi tahsis ve değerlendirme aşamasında temin edilen önemli evraklar dosyalarda klase edilerek

arşivlerde saklanırken, günümüzde artık bu gizli ve önemli evraklar elektronik ortamda muhafaza edilmektedir. Bu durum evrakların saklanması için arşiv mekânlarının oluşturulmasına gerek kalmadan, daha uzun ömürlü ve güvenli koruma olanakları sağlamaktadır. Aynı zamanda kredi tekliflerin revizyonu aşamasında daha önce temin edilen evrakların yeniden talep edilmesini önleyerek bankacılık işlemlerinde iş yükünün azaltılmasına yardımcı olmaktadır. Elektronik ortamda evrakların saklanması diğer bir avantajı da bankacılık işlemlerinde gereksiz kağıt ve dosya kullanımını önleyerek tasarruf sağlamaktadır. Bütün bu gelişmeler bankacılık hizmetlerinin hızlıca sonuçlanmasına neden olmaktadır. Son zamanlarda iletişim sistemlerindeki gelişmelere bağlı olarak telekonferans veya video konferans aracılığı ile yapılan değerlendirme toplantıları bankacılık sektöründe artık yaygın kullanım ağını yakalamıştır. Telekonferans veya video konferans ile bankaların genel müdürlük birimlerinden farklı iller veya ilçelere bağlı bölge ve şube müdürlüklerinde görev yapan yöneticiler, yönetici adayları ile iletişim kurularak günlük, aylık, yıllık hedefler ve değerlendirmeler, pazar payının genişletilmesine yönelik alınacak aksiyonlar üzerine toplantılar gerçekleştirebilmektedir. Böylece hem en kısa zamanda bilgi aktarımı gerçekleştirilmekte, hem de farklı il ve ilçelerde görev yapan yönetici ve yönetici adaylarının genel müdürlük merkezinde toplantıya katılmasını sağlamak için katlanılacak ulaşım ve konaklama maliyetlerinden tasarruf edilmektedir. Finansal yenilikler, yeni ürün ve hizmetler çeşitlilikle yaratmakla birlikte aynı zamanda ürün ve hizmetlerin sunum biçimlerini de değiştirmektedir. Özellikle bankacılık işlemlerinde biyometrik doğrulama, ve gözle tanıma gibi inovasyonların ilerleyen dönemlerde bankacılık sektöründe yaygın olarak kullanılacağını söyleyebiliriz.

Bankaların müşterilere sunulabileceği yeni hizmetlerden biri de insansız banka şubeleridir. Bankacılık işlemleri otomatik vezne makineleri, döviz alım-satım makineleri, finansal ürünler hakkında bilgi veren makineler tarafından bir kart aracılığıyla gerçekleştirilebilecektir (Işın, 2006: 112)

Türk Bankacılık sektörü finansal yenilikleri takip etmekte ve finansal yenilik kararlarında müşteri işlemlerini kolaylaştırarak müşteri memnuniyeti yaratacak ölçüde kullanmaktadır. Finansal yeniliklerin bankalar açısından yaratacağı avantajların yanı sıra dezavantajları da olabilmektedir. Avantajları arasında bankaların sektörde pazar liderliği ve müşteri bağımlılığı elde etmesi olarak özetlenebilir. Dezavantajı ise finansal yeniliklerin kullanımının ilk aşamaları hizmetin kullanımı ve memnuniyeti açısından risk oluşturabilmektedir. Ayrıca teknolojik yeniliklere bağlı olarak sunulan finansal yeniliklerin bir sonucu olarak banka şubelerine olan

ihtiyacın azalması ve bu şubelerde çalışan elemanların istihdamının azaltılması sonucunu doğurabilir.

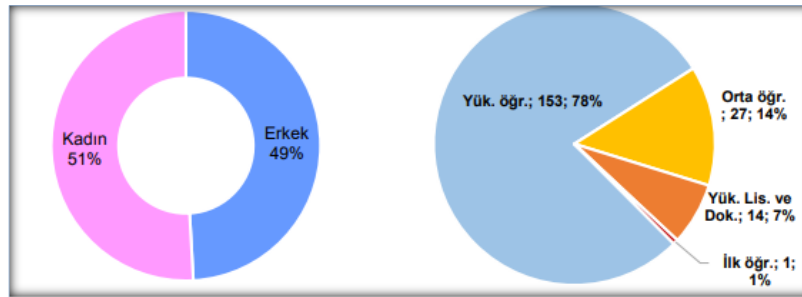
5. FİNANSAL YENİLİKLERİN TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDEKİ ETKİLERİ

5.1. Bankacılık Sektörü İstihdam Yapısına Etkileri

Bankalar, teknolojinin yoğun bir şekilde kullanıldığı, iletişimin son derece ön planda olduğu önemli hizmet sektörlerinden biridir. Müşterilerine sorunsuz hizmet sunabilmek için bünyesinde çalışan işgücü yapısının genel olarak yüksek nitelikli çalışanlardan oluşması gerekmektedir. Bankacılık sektöründe çalışan kişilerin, teknolojiyi iyi kullanması ve teknolojiden iyi anlaması gerekmektedir. Bu da çalışanların eğitim düzeyi ile doğrudan etkilidir.

Türk bankacılık sektöründeki cinsiyet ve eğitim durumuna göre çalışan sayısı Şekil 3'te incelendiğinde, çalışan kadın oranı yüzde 51 iken erkek oranı yüzde 49 olduğu görülmektedir. 2017 (Eylül) döneminde bankacılık sektöründe çalışanların yüzde 78'i yükseköğretim kurumları mezunundan oluşmaktadır. Bankacılık sektöründeki eğitim durumuna göre çalışanların yüzde 7'si ise yüksek lisans ve doktora yapmış olanlardan oluşmaktadır (TBB, 2017:4).

Söz konusu veriler incelendiğinde lisans ve lisans üstü çalışan sayısı artarken, ilk ve ortaöğretim mezunu çalışan sayısı ise düşüş göstermektedir.

Şekil 3. Türk Bankacılık Sektöründeki Cinsiyet ve Eğitim Durumuna Göre Çalışan Sayısı,

Kaynak: TBB, 2017

Bankacılık sektöründeki çalışacak kişiler önceki yıllarda daha çok iktisat, işletme, maliye ve bankacılık bölümü mezunları arasından seçilirken, finansal yenilikler sonucunda yeni teknolojilerin kullanılmaya başlanmasıyla inovasyon, mühendislik ve bilişim mezunlarının işe alımı artmaya başlamıştır (Işın, 2006:115).

Bankacılık sektöründe gelecek 10 yıl içinde yeni teknolojik gelişmelerin etkisiyle çalışanları nelerin beklediğine dair fazla bir bilgi bulunmamaktadır. Yeni teknolojilerin hızlı bir şekilde kullanılması sonucunda sektör çalışanlarının istihdamı konusunda sıkıntıların olacağına dair birtakım öngörüler bulunmaktadır (Yıldız, 2017:29).

5.2. Rekabet Yapılarına Etkileri

Rekabetin yoğun olduğu bankacılık sektöründe bankalar, finansal piyasalarda faaliyetlerini devam ettirebilmek ve rakiplerinden daha önde olabilmek açısından sürekli geleceğe yönelik yeni stratejiler geliştirmesi gereken kurumlardandır (Gök ve Özdemir, 2011: 43). Bu amaçla rekabetçi bir bankanın; kredi faiz oranlarının düşmesi, mevduat faiz oranlarının ise yükselmesi talep edilir (Yağcılar, 2011:160).

Bu bağlamda bankalar, sektörde rakipleriyle rekabet edebilmek, pazar payını artırmak ve devamlılığını kârlı bir şekilde devam ettirebilmek için finansal yenilikler kapsamında teknolojik değişimlere hızla uyum sağlayarak yeni ürünler geliştirerek maliyetlerini azaltmak zorundadır.

5.3. Verimliliğe Etkileri

Türk bankacılık sektöründe finansal yenilikler kapsamında yeni teknolojilerin kullanılması, işlerin organizasyonunda değişikliklere neden olmaktadır. Kullanılan yeni teknolojiler, bankalardaki bilgiyi işleme sisteminin gelişmesini sağlamakta ve verimlilik artışlarına sebep olmaktadır.

Günümüzde bankada çalışan bir personel aynı anda bir çok işlemi bir arada gerçekleştirebilmektedir. Örneğin; bankada çalışan bir gişe görevlisi, çek ve senet tahsil işlemleri, kredi kartı tahsisi, hesap açma, mevduat hesabı oluşturma, Havale ve EFT işlemleri, döviz alım satım işlemleri gibi bir çok işlemi bilgisayar aracılığı ile kısa sürede gerçekleştirebilmektedir. Bu sayede verimlilik artışı sağlanmakta ve maliyetler azalmaktadır (Koçaşlı, 2017:397).

SONUÇ

Finansal yenilikler finansal piyasalarda yeni teknoloji ve ürün çeşitlendirmesi gibi yöntemlerle yeni finansal araçlar yaratma ve bunları uygulamaya geçirme işlemleri olarak tanımlanabilir. Finansal yeniliklere bağlı olarak finans piyasaları katılımcılar açısından daha cazip hale gelmiştir. Bu durum finans piyasalarının gelişmesine olumlu katkı sağlamıştır. Finansal yenilikler, işletmelerin ve bireylerin yatırım kararlarını, tüketim kararlarını zamana yayarak bu kararları daha verimli almalarını sağlar ve daha düşük fiyattan yeni finansman olanakları sunar.

Finans sektöründe gerçekleştirilen finansal yenilikler sunulan hizmetlerin daha kısa sürede sonuçlanmasını sağlaması, işlem maliyetlerini azaltması, alternatif araçlar ve ürünler sunulması gibi birçok avantajlar sağlaması yanında, sunulan yeni finansal ürün ve hizmetler risk, belirsizlik ve karmaşıklık derecesini artırması açısından da bir takım olumsuzlukları da beraberinde getirmektedir. Ayrıca artan rekabet ortamında finansal yeniliklerin hızlı bir şekilde taklit edilmesi nedeniyle finansal yenilik alanlarında yeni finansal araçlar ve ürünler oluşturmak için daha fazla finansman olanaklarına ve daha fazla Ar-Ge çalışmaları yapılmasına neden olmaktadır. Ayrıca finans sektöründe çalışanların finansal yenilikleri benimsemeleri ve bu finansal yenilikleri tanımları, teknolojisine hakim olmaları anlamında finansal yenilik eğitimleri almalarına ihtiyaç duyulmakta ve bu durum ekstra eğitim maliyetleri oluşturabilmektedir. Finansal yeniliklerin kullanımında teknolojik gelişmeler paralelinde sektörün bazı alanlarında işgücüne olan talep azalacak ya da daha fazla uzmanlaşmış kalifiyeli işgücü istihdamına ihtiyaç artacaktır. Finansal yeniliklerin dezavantajlarından bir diğeri ise, yenilikler sonucunda para arzı tanımlarının değişime uğramış olmasıdır. Para arzının alt kalemlerinin likiditelerine göre gruplandırılması çok daha zor hale gelmiştir. Bireyler tarafından tutulan para miktarı azalması ile para talebi azalmıştır. Bu durum hem para arzı hem de para talebinin tahminini güçleştirmekte ve ekonomide istikrarsızlık yaratmaktadır. Finansal yenilikler olumlu anlamda kullanılmadığında ya da yenilik süreçleri iyi değerlendirilemeyerek kullanıldığı zaman ekonomide büyük riskler ortaya çıkmaktadır.

Finansal yeniliklerin ekonomide olumlu yönlerine değinerek değerlendirdiğimizde, finansal yenilik sürecinde yaşanan gelişmeler Türk bankacılık sektörünü de etkilemiştir. Özellikle bilgisayar kullanımının yaygınlaşması bankacılıkta sunulan hizmetlerin hızlanması, maliyetlerin azalması ve hatta çoğu hizmetlerin bankalara gitmeye gerek kalmadan internet ve mobil bankacılık aracılığı ile gerçekleştirilmesine olanak sağlamıştır. Bankacılık sektöründe hızla artan otomatik para çekme makinaları (ATM'ler), Elektronik fon transferi (EFT) gibi araçlar satış noktası terminali (POS), kredi kartları, bankamatik kartları, internet bankacılığı uzmanlık alanlarına uygun kredilerin oluşumu, teknolojik yeniliklerle hızlanan kredi değerlendirme süreçleri gibi finansal ve teknik yenilikler daha geniş ve yeni müşteri kitlesine ulaşılmasına olanak sağlamıştır. Ayrıca bankaların pazarlama faaliyetlerine daha fazla ağırlık vermesine neden olmuştur. Bankacılık işlemleri finansal yeniliklerin sonucunda kolaylaşmıştır.

Finans piyasalarında ürün ve araç çeşitliliğinin arttığı Türk bankacılık sektörü böylece hem ulusal hem de uluslararası alanda daha rekabetçi ve güçlü bir yapıya kavuşmuştur. Sonuçta finansal yenilikler kapsamında ürün ve hizmetlerde farklılıklar yaratmak bankacılık sektöründe müşteri

memnuniyetini artıracaktır. Mevcut müşterilerle olan ilişkiler geliştirilerek devamlı müşteriler oluşturulacaktır. Ayrıca bankacılık sektöründe karlılık ve verimlilik artacaktır.

KAYNAKÇA/REFERENCES

- Achieng, O.K, Karani, K.P. and Tabitha, N. (2015), “Financial innovation and the future of financial intermediation ” *International Journal of Education and Research*, ISSN:2411-5681, Vol.3 No 5, ss:385-396.
- Aldış, A.Ö. (2012) “Finansal yeniliklerin piyasalara olan etkisi”Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı İktisat Politikası Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara
- Arıkan, B. (2015) “Türk bankacılığında inovasyon ve kreatif bankacılık”, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Uluslararası Bankacılık ve Finans Bölümü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Balaylar A. N. ve Duygulu A. A. (2016), Finansal yenilikler ve para piyasası- 15. Bölüm- Para-Banka ve Finans Kitabı, Editörler: Nadir EROĞLU, Halil İbrahim AYDIN, Cüneyt Yenal KESBİÇ, Orion Kitabevi, Ankara.
- BKM (2016), “Türkiye’de kartlı ödeme sektörü”,2016 Faaliyet Raporu,/http://bkm.com.tr/wp-content/uploads/2017/03/BKM-FAAL%C4%B0YET-RAPORU-20161.pdf/31.08.2017.
- BKM (2017), POS Sayısı, ATM Sayısı, kart sayısı. toplam kredi kartı, toplam banka kartı. , 2012-2013-2014-2015-2016-2017.Bankalararası Kart Merkezi/http://bkm.com.tr/pos-atm-kart-sayilari/31.08.2017.
- Blach, J. (2011), “Financial innovations and their role in the modern financial system-identification and systematization of the problem”, *e-Finance: Financial Internet Quarterly*, ISSN 1734-039X, Vol. 7, Iss. 3, pp. 13-26.
- Cömert, H. ve Epstein, G. (2013), “Finansal yenilik yazınındaki son gelişmeler” Scienceand Technology Policies Research Center, *Tekpol Working Paper Series*Stps-Wp-16/04
- Çoktekin, G.(2017) “İnovasyon ve finans sektöründe inovasyon” *Yapı Kredi Bankacılık Akademisi* Yayını.
- Gök, A.C. ve Özdemir, A. (2011). “Lojistik regresyon analizi ile banka sektör paylarının tahminlenmesi”, *İşletme Fakültesi Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 1.
- Işın, F. B. (2006) “Teknoloji araçlarının bankacılık sektöründe uygulanabilirliği ve Türkiye’deki bu doğrultudaki bankacılık uygulamalarının değerlendirilmesi”. *İktisadi ve idari Bilimler Dergisi*, Cilt:20.
- Kutukız, D. (2003) “Finansal yeniliklerin gelişimi, piyasalar üzerindeki etkileri ve Türkiye üzerinde deneysel bir çalışma”, *Mali Çözüm*, Cilt 65.
- Frame, W.S., White, L. J., (2014), “Technological change, financial innovation, and diffusion in banking”, *NYU Working Paper*, No.2451733549, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2380060/2808.2017
- Gökmen, H., (2010), Finansal yenilik finansal yenilik kavramı- türleri ve finansal yeniliğin belirleyicileri- etkileri, (Editörler: Ö. N. T. Özmen, P. S. Özer, E. D. Eriş, *Seçme Yazılarla Örgütler Ve Yenilik*, Ankara: Detay Yayıncılık, 55-76.
- Horne, J.C. (1985), “Of financial innovations and excesses”, *The Journal of Finance*, 40 (3), 621-625.
- Horne, J. C. (2002), “Financial innovations and excesses”, *The Journal Of Finance*. Vol. XI.
- Kaplan, C., (1999), Finansal yenilikler ve piyasalar üzerine etkileri, Türkiye örneği, TCMB Araştırma Genel Müdürlüğü.

- Koçuşlu, İ.O. (2017), “Yeni teknolojilerin Türk bankacılık sektörüne ekonomik etkiler”, *Journal of Current Researches on Social Sciences*, V(7), I(3).
- McConnell, J.J. ve Schwartz, E.S. (1992) ‘The origin of LYONS: A case study in financial innovation’, *Journal of Applied Corporate Finance* 4(4), 40-47.
- Mishkin, F.S., (2007), *The economics of money, banking and financial markets*, Eighth Edition. Pearson, Addison Wesley , Boston San Francisco New York, London Toronto Sydney Tokyo Singapore Madrid, Mexico City Münich Paris Cape Town Hong Kong Montreal.
- Şahin, Ö. (2012), *Finansal yeniliklerin işletme performansına etkisi*, Düzce Üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü, Turizm Ve Otel İşletmeciliği Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Düzce.
- Takan, M. (2002), *Bankacılık*, 2.b., Nobel Yayın Dağıtım, Ankara
- TBB (2017), *Türkiye bankalar birliği’nin “dijital, internet ve mobil bankacılık istatistikleri – 2017 –Haziran”*https://www.tbb.org.tr/tr/banka-ve-sektorbilgileri/istatistikraporlar/Dijital,_Internetve_Mobil_Bankacilik_Istatistikleri/3635/06.09.2017.
- TBB (2017), *Bankacılık Sisteminde banka, çalışan ve şube sayıları-2017-Ekim*, https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/istatistikraporlar/ekler/851/Banka_Calisan_ve_Sube_Sayilari-Eylul_2017.pdf/09.08.2018
- TCMB (2014), *Ödeme sistemleri, Türkiye’de ödeme sistemleri*, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Yayınları, <http://tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/a28ff0bd-1e9a-42be-8f7d3249a1b3cf1c/OdemeSistemleri.pdf?MOD=AJPERES/31.08.2017>.
- TCMB (2015), *Finansal istikrar, türkiye’de finansal istikrar gelişmeleri*, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Yayınları, <https://www.google.com.tr/search?q=Türkiye’de+Finansal+İstikrar+Gelişmeleri&oq=Türkiye’de+Finansal+İstikrar+Gelişmeleri&gs/28.08.2017>.
- TCMB (2016), *TCMB ödeme sistemleri*, Cumhuriyet Merkez Bankası Yayınları, http://eftemkt.tcmb.gov.tr/odemeSistemleri_TR.htm/31.08.2017.
- Tufano, P., 2002. *Financial Innovation, The Hand Book of The Economics and Finance*, Holland, 44s.
- Ulusoy, Y. (2013), “Küresel rekabette yaratıcılık ve yenilik”, <http://www.yilmazulusoy.com/tr/makaleler/kuresel-rekabette-yaraticilik-ve-yenilik/31.08.2017>.
- Uzun, E., Türk, Z., Uzun, E., (2003), “İşletme başarısında finansal planlama ve yeniliklerin rolü”, *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 10(2), 63.
- Yabanlı, A. (2009), “Finansal yenilik ve açılımları ile katılım bankacılığı”, *Türkiye Katılım Bankaları Birliği, Yayın No: 1*
- Yağcılar, G. G. (2011). *Türk bankacılık sektörünün rekabet yapısının analizi*, BDDK Kitapları No:10, Ankara.
- Yıldız, Ç.Ç.(2017), “Yeni teknolojilerin bankacılık sektörüne olan sosyoekonomik etkileri: örneği” Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bitirme Projesi, İstanbul. http://www.turkishtimedergi.com/finans/iste-finansta-yilin-inovasyonlari/erişim_tarihi:08.08.2018